

Картинки згодом додадуться

Словники та лексикографічні джерела

Слово «кошіль» незрозуміле? Тоді відкриваємо словник: він пояснить значення, написання і вимову слова.

Три записи і три різні книжки

1

Періщити (дощ): іти, лупити, хлюпати, сікти, прати, шкварити **шість близьких слів**

2

Термін, -а (слово); термін, -у (строк) **омоніми**

3

Літич — бог літа. Дбає про тепло, родючість, злагоду серед людей **власна назва**

Яка книжка потрібна для кожного запису?

Усі три записи виписано з різних словників.

Чотири ключові поняття теми

Лексикографія 1

Розділ мовознавства, що розробляє теорію і практику укладання словників.

Синонім

словникарство

Лексикограф 2

Фахівець, який укладає словники.

Синонім

словникар

Словник 3

Довідкове зібрання слів (книга або комп'ютерний варіант) з інформацією про них.

Приклад

«Словарь української мови» Бориса Грінченка

Довідник 4

Книжка, що містить стислі відомості з певних питань.

Що подає

стислі відомості

Два типи словників за призначенням

Ознака	Енциклопедичні	Лінгвістичні
Що описує	предмети, явища, події, осіб	слово: значення, походження, написання, вимову
Одиниця опису	поняття	слово
Різновиди	загальні (універсальні) і галузеві (спеціальні)	одномовні та двомовні й багатомовні (перекладні)
Приклад питання	Що це за подія чи особа?	Як написати і вимовити слово?

> Головна різниця в тому, що стоїть у реєстрі: поняття чи слово.

Розподіліть словники на дві групи

1. Прочитайте назви: «Українська мова: енциклопедія» і «Комп'ютерний словник».
2. Далі: «Великий тлумачний словник сучасної української мови» і «Російсько-український словник».
3. Визначте для кожного видання, що воно пояснює.
4. Запишіть назви у дві колонки і поясніть вибір сусідові по парті.

ПІДКАЗКА

Запитайте себе, що стоїть у реєстрі: поняття чи слово.

Чотири головні одномовні словники

Тлумачний 1

Розкриває значення слова, його граматичні та стилістичні особливості, подає приклади вживання.

Питання

Що означає слово?

Орфографічний 2

Подає правописну норму, тобто показує, як слово правильно записати.

Питання

Як написати слово?

Орфоепічний 3

Інформує про правильну літературну вимову і наголос.

Питання

Як вимовити і наголосити?

Етимологічний 4

Подає відомості про походження слів, первісне значення, найдавніші форми слова.

Питання

Звідки взялося слово?

Ще чотири типи одномовних словників

Словотвірні

Демонструють механізм творення слова.

Синтаксичні

Орієнтовані на особливості синтаксичних зв'язків у словосполученні й реченні.

Словники лексичних груп

Подають ряди синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.

Частотні

Демонструють ступінь уживання слів у мовленні.

Два погляди в одній книжці

походження

Етимологічний бік

походження слова

первісне значення

найдавніші форми

з якої мови запозичено

Словники іншомовних слів

фіксують слова, засвоєні рідною мовою з інших мов

значення

Тлумачний бік

лексичне значення

граматичні особливості

що слово означає

Визначте словник за словниковою статтею

1. Баланс, -у, ч. [від фр. balance, терези]: 1. Рівновага, урівноважування. 2. Система показників.

2. Контурний, -а, -е. Прикм. до контур. Контурна карта без зазначення назв.

3. Ефемерний книжн. эфемерный; -ість, -ності эфемерность.

ПІДКАЗКА

Дивіться, що повідомляє стаття: тлумачення, граматичні позначки чи переклад.

Словники за соціальною та територіальною ознакою

Діалектні словники 1

Описують слова, уживані в певній місцевості.

Приклад

барабуля (картопля), чівка (волоття кукурудзи)

Словник жаргонів та арго 2

Фіксує слова окремих соціальних груп.

Що фіксує

мовлення соціальних груп

Словник професіоналізмів 3

Подає слова, уживані у професійному мовленні.

Що фіксує

професійну лексику

Словник сленгу 4

Описує сленгові слова.

Приклад

«Перший словник українського молодіжного сленгу»

За способом розташування слів

Алфавітні

Реєстр у прямому або зворотному алфавітному порядку.

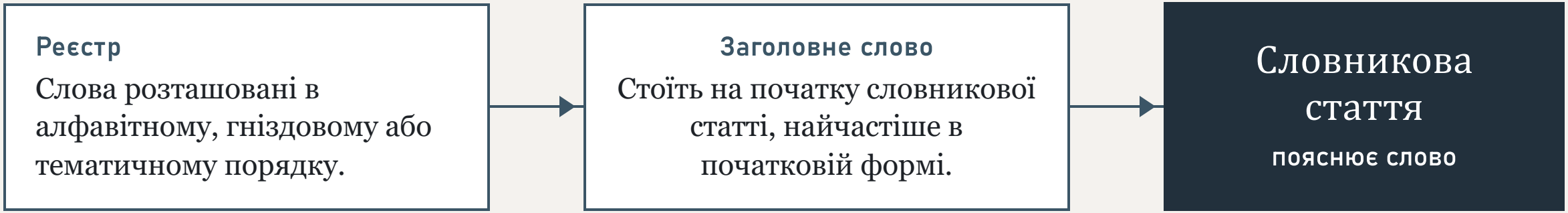
Алфавітно-гніздові

Реєстр однокореневих слів, зібраних у гнізда.

Ідеографічні (тематичні)

Слова впорядковано за рубриками: всесвіт, жива природа, тваринний світ.

Від реєстру до словникової статті

Словник складається зі словникових статей.

Словники як скарбниця культури

Анатоль Франс

«Словник — це цілий світ в алфавітному порядку».

В. Русанівський

Словники відіграють надважливу роль у духовній культурі народу.

Мовна спадщина

Кожне покоління збагачує словники й передає їх нащадкам.

Яким словником скористаєтеся

1. Треба дізнатися, як правильно наголосити слово.
2. Потрібно перевірити, як слово пишеться.
3. Хочете з'ясувати лексичне значення слова.
4. Цікаво, звідки слово прийшло в українську мову.
5. Потрібен ряд синонімів або антонімів до слова.

ПІДКАЗКА

Кожна потреба веде до окремого типу словника.

Що тлумачить енциклопедичний словник

Що саме пояснює енциклопедичний словник?

А	Поняття, предмети, події та осіб
Б	Значення слова та його відтінки
В	Правильну вимову і наголос
Г	Правописну норму слова

Як упорядковано реєстр

Слова впорядковано за рубриками: всесвіт, жива природа, тваринний світ. Який це словник?

А Алфавітний

Б Алфавітно-гніздовий

В Ідеографічний (тематичний)

Г Частотний

Що ми тепер знаємо про словники

Словники

довідкові зібрання слів із різнорівневою інформацією про них

За призначенням

енциклопедичні та лінгвістичні

поняття чи слово

За типом характеристики слова

тлумачні, орфографічні, орфоепічні, етимологічні, словотвірні, синтаксичні, словники лексичних груп, частотні

який бік слова

За способом розташування

алфавітні, алфавітно-гніздові, ідеографічні

як шукати слово

Лексикографія розробляє теорію і практику укладання словників.

Домашнє завдання

- Складіть алгоритм користування словником.
- Укладіть словникові статті до слів спілкування, знання, берегиня, добро.
- Підготуйте мультимедійну презентацію «Словники як музеї слів».

Караман, с. 120-122; Шевчук, с. 9-11